

Visie op het leergebied Griekse en Latijnse Taal en Cultuur

Het Nederlandse onderwijs in PO en VO werkt in opdracht van het ministerie van OCW aan een [herziening van het curriculum](#). Aansluitend bij de wijze waarop de ontwikkelteams bij curriculum.nu werken, heeft het VCN-volgteam een visie geschreven voor het leergebied Griekse en Latijnse taal en cultuur aan de hand van [zeven richtvragen](#). De richtvragen maken soms gebruik van vakjargon dat op de betreffende plekken van toelichting is voorzien middels een link. In december 2017 formuleerde de VCN een visie op GTC/LTC die als input voor de ontwikkelteams diende. De onderhavige visie vormt een eerste fase op weg naar bouwstenen voor het vakgebied Griekse en Latijnse taal en cultuur.

1. Ten aanzien van de afbakening van het leergebied: wat is de inhoud en reikwijdte van het leergebied als geheel?

Reikwijdte: Klassieke talen en cultuur vormen en verbinden. Dat doen ze met machtige verhalen, met sterke beelden en belangrijke vragen (bijvoorbeeld: wat is geluk?). De klassieken verbinden de wereld van vroeger en vandaag, verbinden je eigen wereld met die van de ander. Ze openen je ogen voor wat je deelt met elkaar, in de samenleving van nu. Ze rusten je uit voor je rol in de maatschappij van morgen. De klassieken vormen je voor het leven dat voor je ligt.

Inhoud:

- a. Griekse en Latijnse taalsysteem: vormleer, syntaxis, vocabularium (taalverwerving & taalbeschouwing)
- b. Griekse en Latijnse teksten en literatuur: tekstbegrip en interpretatie, taal als vorm van communicatie (tekstontsluiting via close reading en vertalen)
- c. Griekse en Latijnse taal en cultuur: tekstbegrip binnen de context van de gehele cultuur van de oudheid (tekst- en cultuurbeschouwing)
- d. receptie van de oudheid in kunst en cultuur in latere tijden en actualisatie van voor de leerling relevante thema's (cultuurbeschouwing)
- e. zelfstandige oordeelsvorming
- f. informatievaardigheden (bijv. gebruik van woordenboek)
- g. reflectie op het eigene en vreemde (voorbereiding op burgerschap en persoonsvorming).

2. Wat betekenen recente vakinhoudelijke inzichten en grote maatschappelijke uitdagingen voor de aard en het belang van het leergebied?

Binnen het universitaire vakgebied van de Griekse en Latijnse taal en cultuur zijn de volgende ontwikkelingen van belang voor het leergebied: [anchoring innovation](#) (een interdisciplinaire benadering van de oudheid met een duidelijke waarde voor de huidige tijd), digital humanities (de bijdrage van big data aan de wetenschappelijke bestudering van teksten), verandering van de canon (democratisering van de oudheid) en daarmee verbonden genderstudies (besef van de beperktheid van het mannelijk perspectief op de

oudheid), vertaalwetenschap (de ontdekking van de complexiteit van de vaardigheid vertalen), leesonderzoek (de ontdekking van de complexiteit van het leesproces) en toenemende belangstelling voor de banden tussen de oudheid en de Arabische cultuur. Op dit moment zijn de resultaten van deze nieuwe ontwikkelingen nog maar gedeeltelijk in de schoolvakken Griekse en Latijnse taal en cultuur doorgedrongen.

Grote maatschappelijke uitdagingen

Globalisering en Europese samenwerking

In een wereld waarin globalisering en internationalisering een belangrijke rol spelen, biedt kennis van een gedeelde geschiedenis, taalverwantschap, filosofie, wetenschap, literatuur en beeldende kunst, met aandacht voor de verschillen en overeenkomsten tussen heden en verleden en tussen de verschillende landen, een bindende factor tussen de landen in Europa en rond de Middellandse Zee. Het bewustzijn van culturele overeenkomsten en verschillen en de ontwikkelingen in de geschiedenis van de westerse wereld dragen in de eerste plaats bij aan het ontwikkelen van interculturele vaardigheid.

Daarnaast vormt kennis van de oudheid ook een deel van het [*hidden curriculum*](#) en kan derhalve de opwaartse sociale mobiliteit ondersteunen.

Ten derde kan het leergebied een bijdrage leveren aan de samenhang in de huidige maatschappij. In onze maatschappij voelen velen zich verbonden met Nederland en ook met een ander land/een andere cultuur. Veel van deze andere landen/culturen behoorden tot het Romeinse rijk. Het besef van deze gedeelde geschiedenis zou het makkelijker kunnen maken om inzicht te krijgen in huidige wij-zij-tegenstellingen en zo tot verbinding te komen.

Zorg voor de aarde

Klassieke literatuur nodigt uit tot reflectie op de rol van de mens en verscherpt daarmee het ethisch bewustzijn van leerlingen. Ze zet aan tot discussie over de houding van de mens tot zijn leefomgeving. Antieke teksten behandelen bijvoorbeeld de discussie of mensen alleen voor zichzelf leven. Beroemde filosofen, zoals Socrates, Plato en Aristoteles, benadrukken in deze discussie de verantwoordelijkheid van een burger voor diens gemeenschap.

3. Hoe kan het leergebied bijdragen aan de drie hoofddoelen van onderwijs, te weten kwalificatie, socialisatie en persoonlijke vorming van leerlingen?

Het schoolvak GTC/LTC draagt bij aan kwalificatie, omdat leerlingen klassieke teksten en cultuuruitingen leren onderzoeken vanuit verschillende vakperspectieven: ze leren analyseren hoe klassieke teksten en cultuuruitingen in elkaar zitten en leren daarmee ook taal als een systeem te beschouwen. Bewuste geletterdheid/Taalbewustzijn/Language awareness wordt hiermee vergroot. Ze leren strategieën om tot de betekenis van complexe teksten door te dringen. Bovendien leren zij hoe ze teksten en cultuuruitingen kunnen interpreteren in de culturele context waarin deze geproduceerd zijn. Ze leren ook hoe in latere tijden dezelfde teksten en cultuuruitingen in een andere culturele context opnieuw werden en worden geïnterpreteerd. Op basis van reflectie op klassieke teksten en cultuur leren leerlingen tot een beargumenteerde reactie of een persoonlijk oordeel komen.

Analyseren, precies lezen en formuleren, complexe teksten doorgronden, contextualiseren, beargumenteren, tot een standpunt komen zijn bij elke academische studie relevante vaardigheden en dragen dus bij aan kwalificatie.

Dit proces van reflectie op klassieke teksten en cultuuruitingen leidt ook tot reflectie op onze wereld en de eigen positie van de leerling daarin. Het vermogen tot perspectiefwisseling dat

daardoor ontwikkeld wordt, draagt bij aan het ontdekken en ontwikkelen van de eigen identiteit. De leerling leert nadenken over zichzelf en hoe hij/zij zich tot anderen wil verhouden. Bovendien leidt de reflectie op de klassieke taal, tekst en cultuur ook tot het ontdekken van wat de leerling op dit gebied interessant of belangrijk vindt, waarin hij/zij goed is en wat hij/zij nog zou willen leren, bijvoorbeeld dat vertalen veel plezier oplevert of dat de ideeën uit de oudheid erg aanspreken. Op die manier kan het schoolvak bijdragen aan persoonlijke vorming en socialisatie.

4. Wat is de samenhang tussen de verschillende domeinen of disciplines binnen het leergebied?

Leerlingen leren Grieks en Latijn om in die talen - voornamelijk - literaire teksten te lezen. Om deze teksten te kunnen interpreteren is brede kennis van de wereld van de oudheid noodzakelijk. Daarom bestrijkt het schoolvak naast Griekse en Latijnse taal en literatuur, ook de cultuurdomeinen verhalengoed, drama, beeldende kunst, architectuur en filosofie. Aandacht voor voorbeelden van receptie en actualisatie verdiepen het begrip van de klassieke tekst of cultuuruiting. Reflectie op het eigene en vreemde draagt bij aan persoonsvorming en voorbereiding op burgerschap.

Binnen het leergebied GTC/LTC zijn de volgende disciplines actief: letterkunde, taalkunde, retorica, (oude) geschiedenis, (antieke) wijsbegeerte, (klassieke) archeologie en receptie.

De samenhang binnen het leergebied is de dialoog met de oudheid om tot beter begrip van die oudheid (en daardoor) van de eigen tijd en eigen persoon te komen. Deze dialoog verloopt via taal en cultuur.

5. Wat is de samenhang van het leergebied met andere leergebieden en met leergebiedoverstijgende thema's?

GTC/LTC is op zichzelf een multidisciplinair vakgebied en kan daarom bijdragen aan verschillende leergebieden.

Er is er samenhang met de leergebieden Nederlands en Engels/MVT, omdat leerlingen bij GTC/LTC concepten leren om na te denken en te praten over taal als systeem en als communicatiemiddel.

Er is samenhang met de leergebieden Nederlands en Engels/MVT (vanwege literatuur) en met Kunst en Cultuur vanwege de overige cultuurdomeinen, omdat leerlingen leren over klassieke kunst en cultuur en de doorwerking daarvan in latere tijden.

Er is samenhang met het leergebied Mens & Maatschappij, omdat GTC/LTC met dat leergebied deelt dat reflectie op het vreemde en eigene centraal staat.

Er is samenhang met het leergebied Burgerschap, omdat klassieke auteurs ons via hun teksten deelgenoot maken van hun gedachten over hun eigen samenleving en omdat deze gedachten het erfgoed vormen dat wij nog altijd delen met alle burgers van de westerse samenleving.

Er is een samenhang met het leergebied Digitale Geletterdheid, omdat leerlingen zich bij het lezen van antieke teksten steeds bewust moeten zijn van het feit dat de auteur zijn

voorstelling van zaken geeft. Die voorstelling van zaken is niet de enige waarheid. Daarmee leren ze kritisch en aandachtig te lezen. Die vaardigheid helpt hen om in de digitale wereld onderscheid te kunnen maken tussen feit en mening en maken hen bewust van standplaatsgebondenheid.

6. Wat is de samenhang tussen de kennis en vaardigheden in het leergebied en de [brede vaardigheden](#)?

1) Manieren van denken en handelen

Leerlingen ontwikkelen hun probleemoplossend vermogen en hun creatief denken wanneer zij een Griekse of Latijnse tekst doorgronden, bijvoorbeeld door deze in het Nederlands te vertalen.

Leerlingen ontwikkelen hun zelfstandige oordeelsvorming als ze de oudheid proberen te begrijpen en (daardoor) hun eigen cultuur en zichzelf.

2) Manieren van omgaan met anderen

Leerlingen ontwikkelen taalbewustzijn doordat zij bij GTC/LTC intensief bezig zijn met taal. Leerlingen ontwikkelen hun sociale en culturele vaardigheden omdat de reflectie op het vreemde en het eigene bijdraagt aan het vermogen om zich te verplaatsen in de ander, wat werken en leven met mensen van verschillende achtergronden makkelijker maakt.

7. Hoe krijgt de doorlopende leerlijn vorm in het leergebied?

De onderbouw staat in het teken van taalverwerving en inleiding in de culturele wereld van Romeinen en Grieken. Leerlingen leren - in het geval van het Grieks - het schrift lezen en bouwen vervolgens in beide talen een basiswoordenschat en basiskennis van de meest voorkomende vormleer en syntaxis op. Deze kennis wordt toegepast bij het vertalen en lezen van overwegend aangepaste of geconstrueerde teksten. Soms worden (bijna) originele teksten gelezen met een vertaling ernaast, ter kennismaking met de literatuur die in de bovenbouw aan de orde komt. Meestal wordt een lesmethode gehanteerd die een leerlijn aanreikt. Daarnaast verwerft de leerling kennis van de wereld van de oudheid, variërend van het dagelijks leven tot mythologische verhalen, van religie tot kunst tot architectuur. De leerling leert de teksten in een culturele context begrijpen. Hiermee wordt tot en met de derde of vierde klas een basis gelegd voor het vertalen en lezen van originele teksten in de bovenbouw. Daar wordt gestreefd naar integratie van taal en cultuur, waarbij ofwel de gekozen tekst centraal staat en verbonden wordt met cultuurdomeinen, ofwel een inhoudelijk thema het uitgangspunt is voor de keuze van tekst en cultuuruitingen.

De brochures [Leerplankader Griekse en Latijnse cultuur](#) (Adema en Van der Plaat 2017) en [Doorlopende leerlijnen taalvaardigheid klassieke talen](#) (Bekker 2011) bieden aanknopingspunten voor het verder vormgeven van doorlopende leerlijnen.

Aansluitend bij het tijdvak van Grieken en Romeinen kan een programma GTC/LTC voor het PO ontwikkeld worden. Een schakelprogramma voor instromers in het VO zou kunnen helpen om achterstanden op taalgebied te verminderen en excellentie te bevorderen. Ook kan gedacht worden aan een programma voor de onderbouw waarin de verschillende kernen van het vak een duidelijke plaats krijgen, zodat de verschillende aspecten van GTC/LTC al in een vroeg stadium aan bod komen en een soepele overgang naar de bovenbouw mogelijk is.